

IRODALOMTÖRTÉNETI DOLGOZATOK

(134)

LENGYEL ANDRÁS

JUHÁSZ GYULA KIADATLAN LEVELEZÉSÉBŐL

SZEGED
1981

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
(SECTIO PHILOLOGICA)

Nyelv és irodalom I. 1955.

Nyelv és irodalom II. 1956.

Irodalom I. 1958.

Irodalom II. 1959.

Acta Historiae Litterarum Hungaricarum. Tomus I. (1960—1961). 1961.

Acta Historiae Litterarum Hungaricarum. Tomus II. 1962.

Acta Historiae Litterarum Hungaricarum. Tomus III. 1963.

Acta Historiae Litterarum Hungaricarum. Tomus IV. 1964.

Acta Historiae Litterarum Hungaricarum. Tomus V. 1965.

Acta Historiae Litterarum Hungaricarum. Tomus VI. 1966.

Acta Historiae Litterarum Hungaricarum. Tomus VII. 1967.

Acta Historiae Litterarum Hungaricarum. Tomus VIII. 1968.

Acta Historiae Litterarum Hungaricarum. Tomus IX. 1969.

Acta Historiae Litterarum Hungaricarum. Tomus X—XI. 1971.

Acta Historiae Litterarum Hungaricarum. Tomus XII. 1972.

Acta Historiae Litterarum Hungaricarum. Tomus XIII. 1973.

Acta Historiae Litterarum Hungaricarum. Tomus XIII. Supplementum I.

1973. Csukás István: Jókai és a nemzetiségek.

Acta Historiae Litterarum Hungaricarum. Tomus XIII. Supplementum II.

1973. Даниел Якош: Вопросы содержания и формы в теории литературы Г. В. Плеханова

Acta Historiae Litterarum Hungaricarum. Tomus XIV. 1976.

Acta Historiae Litterarum Hungaricarum. Tomus XV. 1977.

Acta Historiae Litterarum Hungaricarum. Tomus XVI. 1978.

Acta Historiae Litterarum Hungaricarum. Tomus XVII. 1981.

ISBN 963 481 213 9

HU ISSN 0324—6523 Acta Univ. A. József Nom.

HU ISSN 0586—3708 Acta Hist. Litt. Hung.

LENGYEL ANDRÁS

JUHÁSZ GYULA KIADATLAN LEVELEZÉSÉBŐL

Juhász Gyula Összes Műveinek ún. szövegkritikai kiadása (továbbiakban: JGy ÖM) befejezéséhez közeledik. A közelmúltban megjelent a költő 1922. dec. 31. előtti levelezését tartalmazó 9. kötet, s készül már a 10., sorozatzáró kötet is, mely — Ilia Mihály gondozásában — Juhász Gyula 1922 utáni levelezését s a pótlásokat adja majd. A tizenkettedik órában vagyunk tehát; ami most nem kerül nyilvánosságra, az — nagy a valószínűsége — végleg kívülreked a kritikai kiadáson. S ez nagy veszedelem; a sokat emlegetett információszóródás különösen a filológiát és a filológiai alapozást kívánó kutatást állítja nehéz helyzet elé. Ami ugyanis benne van a kritikai kiadásban, azt viszonylag könnyen elérik a Juhász Gyula iránt érdeklődők. Ám ami kimarad ebből az editióból, az, úgy tetszik, végleg el is veszett a szélesebb közönség, sőt a nem-filológus kutatók számára is.

Az alábbi leveleket is ezért, az ismeretlenségbe süllyedést elkerülendő tesszük most közzé. Valamennyi 1922 decembere előtt íródott, helyük tehát a 9. kötetben lett volna. Belia György és Péter László (a 9. kötet sajtó alá rendezője, ill. sorozatszerkesztője) azonban ezeket nem ismerte.

Valamennyi levél a szegedi Móra Ferenc Múzeum Irodalomtörténeti Gyűjteményében található, némelyike negyedszázada.

1. Juhász Illésnéhez

A most közlésre kerülő levelek legkorábbika 1907 januárjából való, címzettje a költő édesanyja, özv. Juhász Illésné. *Ez a legkorábbi — fennmaradt — levelezőlap, amelyet Juhász Gyula édesanyjához írt.* Jelzete: 54. 873.

Szövege ez:

*Édes jó Anyám,
hála Istennek, szerencsésen megérkeztem és dologhoz láttam. 23-án lesz „nagyérdű” előadásom a felső leányiskolában a közönség számára. Remélem, hogy otthon sincs — és ne is legyen! — semmi baj. Kedves Jó Nagyapát tisztelem.*

*Kezeit csókolom. Gyula.
Margitkát, Andorkát csókoltatom.*

A képeslap címzése:

*Őnagysága
özv. Juhász Illésné Úrnő
Szeged
Ipar u. 13.*

A lap keltezetlen, datálását a postabélyegzők teszik lehetővé. Sajnos, ezek közül is a máramarosszigeti bélyegző, amely a föladás időpontját tisztázná, elmosódott; csak a szegedi — a lapot fogadó s kézbesítő — posta bélyegzője olvasható rendesen: 1907. január 12. Valószínű tehát, hogy a lapot a költő ezt megelőzően, január 10-én vagy 11-én írta, Máramarosszigeten. A Szeged és Máramarossziget közötti távolság miatt a korábbi, 10-i dátum a valószínűbb.

A lapban emlegetett előadást Juhász Gyula meg is tartotta; Grezsa Ferenc tanulmányából (*Juhász Gyula Máramarosszigeten*. Itk, 1957, 353.) tudjuk, hogy a költő a dráma történetéről adott elő. Húgához, Juhász Margithoz írott 1907. január 25-i lapja szerint szabadelőadása „remekül sikerült. Utána az igazgató úr bankettet rendezett a tanári karnak”. (JGyÖM 9: 138.)

Az utóiratban emlegetett *Margitka*: Juhász Margit, *Andorka*: valószínűleg Juhász Endre — a költő testvérei.

2. Domokos Lászlóhoz

A Móra Ferenc Múzeumban, mely — egyebek mellett — Domokos László (1882—1973) író, újságíró hagyatékának egy töredékét is őrzi, megtalálható Juhász Gyula egy, Domokoshoz írott, mindmáig kiadatlan levele is. E rövid, mindössze néhány soros üzenet keltezetlen. Datálása is szinte megoldhatatlannak látszik. A levélke néhány vonatkozása mégis arra vall, hogy ez az üzenet 1907 nyarán keletkezett. E datálás mellett szól 1. a kézírás, mely csak a korai Juhász-levelekre jellemző; 2. a levél *Juhászként* való aláírása (vö. JGyÖM 9:167. [142. tétel]); 3. az „ifjúkori kísérletre” való utalás; 4. az a tény, hogy Juhász Domokoséknak 1907-ben és 1908-ban küldte meg műveit. Mindezek ellenére is a levelet 1907 nyarán keletkezettnek csak azért hihetjük, mert a Juhász által emlegetett drámát — legnagyobb valószínűséggel — az *Arany János Szigeten* című, azóta elkallódott Juhász-drámával azonosíthatjuk. Ez a dráma pedig 1907 márciusának végén keletkezett. Juhász levele így, ha föltételezésünk helyes, csak ezután íródhatott. Mivel a levél minden kétséget kizáróan Szegeden született, ez az 1907 márciusa utáni időpont csakis 1907 nyara lehet, amikor a tanár Juhász nyári szünetét töltötte itt. (A nyári keletkezést erősíti az is, hogy — a levél szerint — Heller Jenő „tanyán van”).

A levél jelzete: 58. 23., szövege pedig ez:

Kedves Laci,

Heller Jenő kéret, hogy ma du. ne fáradjatok el hozzám, mert tanyán van. Holnap itt-hon lesz. Itt a drámám. „Ifjúkori kísérlet.” Szeretettel: Juhász

au revoir

Heller Jenőről, a kiterjedt szegedi Heller-család e tagjáról közelebbit nem tudunk.

3. Juhász Margithoz

A 9. kötet számos Juhász Margithoz írott testvéri levelet tartalmaz. Számuk tovább gyarapítható; a Móra Ferenc Múzeum Juhász Gyula több, húgához írott levelét őrzi.

Közülük időrendben az első 1909. február 27-én íródott, Nagyváradon, ahol a költő akkor tanárkodott. A levél jelzete: 55. 878. Szövege ez:

Nagyvárad, 1909
febr. 27.

Kedves, édes Margitkám,
úgy látszik, hogy leveled — az előbbi — elveszett, mert csak a tegnapi kapottból értesülök — tőled — arról, aminek én örülnék a legjobban! Hogyan? Hát már ennyire vagyunk? Mindenképpen örülnék! Egy művésszel több a családban ez már csak a család tekintélyét is emelni fogja, ha vagyónát nem is! Ámbár — Wagner Richard elég szépen keresett, sőt!

Édes Margitkám, életed nagy és bizonyára csak <ör> szép és jó fordulóján minden szépet és jót kívánok neked, édes jó anyámnak, mindnyájotoknak! „Gyula hallgat s — szeret!” mint Shakspeare mondja, de lásd, néha mégis megszólal, ha gratulálni kell, ha örömet hirdethet: — Atalantám márciusban Debrecenben kerül színre, Nagyváradon pedig egy egyfölvonásos darabom! Csak már több pénz is jönne velük! De minden szin-padi kezdet nehéz és költséges! Megvagyok, csak nagyon sok a dolgom. Annyi, hogy két embernek elég! De az élet munka és addig jó, amíg dolgozni tudunk. Bandika hogy fejlődik? Ejnye, küldök már valamit neki, aminek örülni fog! Egy fényképem is útra-készen van számotokra. Irj, hogy mi lesz? Csókol Benneteket rajongó szeretettel

Gyula

Néhány mozzanat, utalás magyarázatot kíván. Mindenekelőtt arra kell magyarázat, minek örült annyira a költő, mihez gratulált. A válasz egyszerű: húga házasodni készült. A férjjelölt, ki később valóban férje is lett, Király (akkor még: König) Péter (1870—1940) volt, a városi zeneiskola igazgatója, kora számottevő zeneszerzője és zenepedagógusa. A Wagnerre való utalás alapja ez; ezért gyarapodott a család is „egy művésszel”.

Az *Atalanta* Juhász Gyula operettje, 1908-ban keletkezett. Debreceni bemutatójára 1909. április 1-én került sor (vö. JGyÖM 4:504.). Az „egyfölvonásos” minden valószínűség szerint azonos a *Szép csöndesen* című „szögedi idill”-lel; ezt a nagyváradi Szigligeti Színház 1909. március 21-én mutatta be. (Vö. JGyÖM 4:472.)

Bandika: a költő öccse, Juhász Endre.

A Juhász Margithoz írott következő levél keltezetlen, de tartalmi jegyek alapján — a költő levelezésének ismeretében — valószínűsíteni lehet, hogy 1913 nyarán (július 21. után, de még augusztus 10. előtt) keletkezett. Helye, úgy tetszik, közvetlenül a 316. számú, Király-König Péterhez és Juhász Margithoz írott levél (JGyÖM 9:277.) után van. Jelzete: 55 872. Szövege a következő:

Kedves Margitkám, remélem, már megkaptátok rövid, de velős soraimat! Pótlásul még ezeket: a szobormásom bronzban szeptemberben a Műcsarnokban lesz kiállítva. Nagyon sokat írok mostanában. Ma este dr. Hollós vendége leszek — anti-alkoholista halpapríkás lesz — én, Balázs Béla és Pick Lajos dr. leszünk jelen.

Makón aug. 10-én kezdődik a színház — remélem, addig írok egy drámát neki[!].

Ölel, csókol Gyula.

N. B. Hely még van, de eszme és esemény már nincs! Ez Szeged — nyáron!

A levél hátoldalán Juhász Endre sorai olvashatók. Ezt, mivel a költőre vonatkozó adatai is vannak s egyébként is egységet képez az előbbi levéllel, szintén közöljük:

Kedves Margitkám!

Leveled, mely a jól sikerült színelőadásról szól, örömmel vettek [!]. Mi azonban „itthonlévők” nem bírunk oly jó témával; de írjatok ti annál többet.

A zenedét nem fogják elbontani; a sekrestye a templom melletti parokhyán [!] lesz. Ma itt volt Szommer is, Gyulával traccsoltak; az előbbi hirt azonban nem az ő szájából hallottuk. Ma keresztapa is benn volt. Még a Barossból kosztolunk, kitűnő étvággyal, különösen én és Gyula. Ma déle. gyönyörű nap volt de d. u. már hatalmas mennydörgéssel kapcsolatos zápor volt.

Péter b. strand részvényei iránt add át részvétem. 10000000 csók Bandi

Ui. Regdon Erzsike már volt itthon rövid időre.

Mi alapján datáltuk e leveleket 1913 nyarára? Ha elolvassuk a 316. számú Juhász-levelet, azonnal szembe tűnik rokonsága a most közölttel. A levél hangvétele, a „szobormás” emlegetése, Pick Lajos és Balázs Béla ismételt „előfordulása” amellett szól, hogy a most közölt levél a 316. számú „pótlása”. Az a tény pedig, hogy Juhász Gyula a makói színház augusztus 10-i szezonkezdését, mint a levél megírása utáni eseményt említi, arra vall, sorait még e dátum előtt írta.

Mindkét levélhez kell néhány tartalmi magyarázat is. 1. A Juhász Gyula emlegette szobormás Petri-Pick Lajos 1909-ben készült portréja; Petri Pick volt a halvacсора egyik meghívottja is. 2. Dr. Hollós=Hollós József (1876—1947), Szeged város kórházi kórboncnok főorvosa, Ady és Jászi lelkes szegedi híve, az antialkoholizmus szegedi apostola. 3. A tervbevett drámát Juhász Gyula végül is nem írta meg. 4. Juhász Endre levelébe a „zenedéről” szóló hír azért került be, mert a városi zeneiskola igazgatója akkor sógora, Király-König Péter volt; a hírt neki szánta. 5. A Juhász Gyulával „traccsoló” Szommer Endre (1861—1943) zeneiskolai tanár volt, Juhász később cikket írt róla (JGyÖM 6:635.); keresztapa: Kálló Gyula. 6. „Péter b. strand részvényei” — a passzus Király-König Péterre, ill. a szegedi partfürdő Király-König tulajdonában volt részvényeire vonatkozik.

A Juhász Margithoz írott következő levél majd egy évvel későbbi. A költő e lapját Makóról küldte Szegedre. Jelzete: 55 876., szövege pedig ez:

Kedves Margitkám, tegnap, tévedésből — lekéstem az ötórás vonatot s így együtt utaztam T. Ilonkákékkal s egy Jankovics nevű iskolatársunkkal. Gondolva, hogy sétálni mentetek s a táskámat felcipelni nem akarva, az állomáson maradtam. Ma nem volt oly fejnyomásom, mint tegnap, különös és változatos ez az én állapotom s nem csoda, ha néha melanchólia fog el. T. Ilonkák és Jankovicsék bizonyosan észrevették depresszív hangulatomat, de ők meg viszont oly „rózsás színben” nézték a havas világot, hogy irigyelni kellett őket. Szervusz! Édes jó anyát s mindnyájukat csókol, Gyula.

1914. II/3.
Makó

A levelezőlap címzése:

Önagysága
König Péterné
úrnőnek
Szeged
Zrinyi utca

E levelezőlap megírása után egy hónappal, 1914. március 6-án Juhász Gyulai Budapesten öngyilkosságot kísérelt meg; egy szállodában mellbe lőtte magát. A fönt

levelezőlap — a „fejnyomás”, a „melanchólia” leírásával — e kísérlet háttéréhez, genéziséhez szolgál, némi, magyarázatul.

A következő, Juhász Margithoz írott levelezőlap szintén a március 6-i öngyilkossági kísérlethez kapcsolódik, ill. annak utótörténetét adja; ezt a költő 1914. március 21-én a Rókus kórházból küldte húgának. (Jelzete 55 875.) E levelezőlap párda-rabja az ugyanaznap Juhász Illésnéhez írott (s közölt) levélnek (JGyÖM9:283.).

Szövege ez:

Kedves Margitkám, most irtam édes Anyának egy ilyen levelet, közben megjött a nyugta s most írom ezt neked s egyelőre e két levelet küldöm el. Azután igyekszem a nyugtát is továbbíttatni. Mindez igen lassan és keservesen megy, miért? Azért mivel a Rókusból nem lehet a külvilággal érintkezni, csak látogatók útján. Erre alkalmas látogatóim pedig nem jönnek, mióta Pista is elutazott vidékre. Így a véletlenre bízom a levelek elküldését. Így nem tudom pontosan kitölteni a nyugtát (a lakbért nem tudom pontosan kiszámítani.) s a nyugta összegét se tudom. Ezért legyenek szívesek majd megtudni (ti jobban és hamarabb megtudjátok, én most sehogyse), hogymennyi a < lako > makói lakbér, s ezt, valamint negyedévi részletét beleírjátok a nyugtába s fönn is a teljes összeget, a bélyegre < betű > számokkal, azután szavakkal. Kénytelen vagyok ilyenekkel terhelni benneteket, de ezt a makóiakra nem bízhatom, és a nyugta 25-re így is elérhet rendeltetési helyére. Megvagyok, unalmasan múlnak napjaim, fogalmam sincs róla, mikor szabadulok innen, még egy vizsgálat előtt állok, amelynek célját és eredményét nem tudom. Remélem, hogy még csak napok vannak hátra az ispotályból, hiszen az ígért két hét már elmúlt. Nagyon köszönöm szíveségeidet kedves Margitkám és mindnyájatokat fájó szeretettel ölel és csókol

Gyula

Budapest, Rókus, Sebészeti o. 19.

1914. márc. 21.

A pénzt hálás köszönettel megkaptam s soraidat szintén. NB. Tehát: lakpénz kitöltése és okmánybélyeg hiányzik!

A levelezőlap címzése:

*Őnagysága
König Péterné
úrnőnek
Zrinyi utca. Szeged*

E sorokhoz különösebb magyarázat nem kell; a levél egyértelműen a „lakpénz” befizetésének megszervezése körül forog. Legföljebb annyit érdemes megjegyezni, hogy Makón Juhász Gyula a mai József Attila utca 13. szám alatt lakott, özv. Papp Balázsnénál. Évekkel később, amikor visszaemlékezett makói életére elsőként a „jó Papp nénit” emlegette föl, akinél „barátságos otthont és pompás kosztot” talált. (JGyÖM 6:458.)

A levélben emlegetett *Pista* minden valószínűség szerint Kálló István (1883—1928), Kálló Gyulának, Juhász Gyula nagybátyjának és keresztapjának a fia. (Vö. JGyÖM 9:456.)

Sajnos, a postabélyegző elmosódott a levelezőlapon, s így nem tudjuk pontosan megállapítani, hogy mikor is jutott ki a Rókusból Juhász Gyula levele. Annyi mindenképpen bizonyos, hogy március harminc előtt — a bélyegzőn a tizes helyértékű kettes szám világosan látszik.

4. Lakatos Lászlóhoz

A Móra Ferenc Múzeum — jelzet nélkül — őrzi Juhász Gyula egy, Lakatos Lászlóhoz (1882—1944), a Pesti Napló munkatársához írott levelezőlapját is. Juhász és Lakatos között, mint Lakatos özvegye, Gelléri Jolán megírta az irodalomtörténeti gyűjtemény egykori vezetőjének, Madácsy Lászlónak, *nem volt közvetlen kapcsolat*. Juhász csak Lakatos László egyik, egyelőre azonosíthatatlannak bizonyult cikkére reagált; láthatólag jólesett neki a pesti író társ megemlékezése.

A képeslap, mely Richard Wagnert ábrázolja, hiányosan keltezett, a makói postabélyegző azonban jól olvasható: *1915. szeptember 22.* Említésre érdemes, hogy a képeslap képes oldalát magyarázó nyomtatott szövegben Juhász Gyula aláhúzza Wagner nevét.

A lap szövege ez:

*Mélyen tisztelt Uram,
e balkánkorban még mindig szivemen melengetem (szivemet melengetvén vele) drága sorait, miket távoli Kievről szólván rólam írt. Jól esik ez nekem, szegénynek (holott legalább bajor királynak érzem magamat a Dunántúli szerint) és most íme, küldöm e bánatos üdvözetet.*

Mille sympathies:

Juhász Gyula

Makó, igen, Makó, 1915.

A lap címezése:

Nagyságos

Lakatos László

Íróművész Úrnak

Budapest

A Pesti Napló Szerkesztőségében.

E lap megint csak önmagáért beszél; le följobbra „balkánkor” kifejezéshez kívánkozik annyi kiegészítés, hogy az akkor már javában dúló világháborúban a kortársak egy része, így pl. Ignótus is, kezdetben a 3. ún. Balkán-háborút látták. A balkánkor kifejezésben e fölfogás kapcsolódhatott össze a „Balkán” eredendően pejoratív konnotációjával. Egyébként a Juhász Gyula által főlemlegetett *Dunántúli*: Rákosi Jenő. *Millesympathies*: ezer szimpátia.

5. Sz. Szigethy Vilmoshoz

A kritikai kiadás — másolat alapján — közli Juhász Gyula 1919. január 28-i, Sz. Szigethy Vilmoshoz (1876—1956) írott levelét. A levél — Belia György által nem ismert — eredetije a Móra Ferenc Múzeum irodalomtörténeti gyűjteményében van, 54 454. jelzet alatt. Az eredeti dokumentumból kiderül, hogy a kritikai kiadás közlése csonka és pontatlan. Hogy Kunossy Ella színésznő nevének levélbeli rövidítésében az *e* betű nagy *E* (nem pedig kicsi, mint ahogy a kritikai kiadásban olvasható) önmagában nem igazán fontos. Annál inkább fontos, hogy a levél — a közléssel ellentétben — nem egy, hanem három részből áll. A nagy alakú lapon, fent, Juhász Gyulától egy *Ady* című jegyzet van, ez alatt olvasható a Belia által publikált levél, legalul pedig egy kiadatlanul maradt levélke, *Imre* aláírással. (Ez utóbbi nem Juhász Gyula kezétől származik.) Mivel e szövegek — bármennyire heterogének is egymáshoz viszonyítva — egy dokumentum részei, pótlólagos közlésük elkerülhetetlen. (A már publikált középso részt itt nem adjuk ismét közre.)

Az *Ady* című, Juhász Gyulától származó jegyzet szövege ez:

ADY:

<i>Versek</i>	<i>Sápadt emberek</i>	<i>Holnap I. és II.</i>
<i>Még egyszer</i>	<i>A tízmillió</i>	<i>német: Horváth Henrik</i>
<i>Új versek</i>	<i>Igy is történhetik</i>	<i>Manojlovits Theo</i>
<i>Vér és Arany</i>	<i>Vallomások</i>	
<i>Illés szekerén</i>	<i>tanár úr</i>	<i>francia: Baranyai Zoltán.</i>
<i>Szeretném</i>	<i>gyűjtemény</i>	
<i>Minden titkos</i>	<i>A forradalmár.</i>	<i>angol: Békássy Ferenc.</i>
<i>Magunk szerelme</i>	<i>Ady és a zsidóság</i>	
<i>A halottak élen</i>	<i>Ady Endre forradalmi írásai.</i>	

Horváth. A modern magyar líra és Ady.

Loosz István: Ady Endre.

Szenes Béla: Az ifjú Ady Endre.

Nyugat: Ady szám.

A harmadik rész, mely szintén kimaradt a kritikai kiadás közléséből, így hangzik:

50 drb. király kíséretében jöttem ma hozzád gratulálni.

19 I/28

Imre

Hogy Juhász Gyula miért küldte el Sz. Szigethy Vilmosnak ezt az Adyról szóló jegyzetsort (pontosabban: hiányos címléírású, rövid ajánló bibliográfiát!), nem tudjuk. Lehet, hogy Sz. Szigethy írni akart Adyról, s megkérte Juhászt, legyen segítségére. Annyi biztos: az első hasáb Ady verseinek, a második Ady prózájának kötetcímeit tartalmazza többnyire rövidített, hevenyészetten lejegyzett alakban. A harmadik hasáb a fordításokra utal; az első hasáb alá került negyedik pedig az Adyról szóló önállóan megjelent írásokat sorolja föl. Érdekes, hogy Juhász valamennyi addig megjelent „önálló művet” ismerte, jöllehet pl. Loosz István füzetét évtizedekig még az Ady-kutatás is figyelmen kívül hagyta, ill. nem ismerte.

A harmadik rész íróját, sajnos, nem tudjuk azonosítani; kézírása e sorok írójának semmit nem mond. Az 50 darab király azonban nyilvánvalóan 50 darab cigarettát jelent.

E furcsa levél egyébként nem is az egyetlen, amelyet Juhász Gyula Sz. Szigethy Vilmoshoz írt. Ez érthető is, hisz mint Sz. Szigethy Juhásztól írott kiadatlan emlékezéséből kiderül, nemcsak ismerték egymást, de a közös újságírómunka, a szegedi szerkesztőségek össze is hozták őket. A Bob néven ismertté lett Sz. Szigethy a Hüvelyk Matyi című vicclapot említi, mint amelyet egy ideig együtt csináltak, de a levelekből, amelyeket Juhász Gyula hozzá írt, az is kiderül, hogy a Színházi Újságot is együtt írták.

Igaz, az a rövidke, az előbbi levéllel kb. egykorú (tehát 1919 eleji) üdvözlő, mely egy keskeny papírfecsin maradt fenn, ezt közvetlenül nem igazolja. Az üzenet ugyanis csak ennyi:

Kedves Bob, szervusz!

Az ilyen típusú, személyesen vagy ismerős közvetítésével eljuttatott üzenetek azonban mindenképpen a közvetlen és folyamatos személyes (munka) kapcsolatra

vallanak. (Móra, aki sokáig egy szerkesztőségben dolgozott Sz. Szigethy Vilmostal, ugyanilyen üzenetek sorát intézte barátjához.) 1919 áprilisában pedig már bizonyíthatóan együtt csinálták a Színházi Újságot. Ezt félreérthetetlenül dokumentálja Juhász következő (54 453. szám alatt őrzött), kézzel írott levele:

Zöldcsütörtök.

Kedves Bob,
Ivánkolics aszondja, hogy Déry Rozálról irjak fejet vagy írást. Jó. Délre meglesz,
azaz möglösz, behozom.

Üdv, salut, hoch, vagy
ahogy tetszik!

Juhi

Nagyszeged, 1919. április.

Zöldcsütörtök.

A Színházi Újság szerkesztője, Ivánkolics Imre által kért cikket Juhász Gyula — ígéretéhez híven — meg is írta. A cikket a Színházi Újság — az *Arcok és maszkok* sorozat 15. darabjaként — már 1919. április 26-án hozta. Ezt az írást a kritikai kiadás 6. kötetének sajtó alá rendezője, Grezsa Ferenc a névtelenségből azonosította; az azonosítást, ill. Juhász Gyula szerzőségét a fenti levél megerősíti. (Egyébként a levél zárópasszusa, az „ahogy tetszik”, a Juhász Gyulánál gyakori Shakespeare-aluziók egyike.)

Valamikor ugyanekkor íródott — megint csak hasonló ügyben — a következő Sz. Szigethyhez írott Juhász-levél is. Ez is, mint az előbbi is, ceruzával íródott; a papír is, az írásképe is, a levél tárgya is az előbbivel rokonítja. Jelzete: 54 446.

Kedves Bob, majd később benézek maszkolni és ábrázolni.

Üdv. Juh.

A szöveg alatt rajz: két maszk látható; közöttük alul a költő monogramja: JGy. Ez alatt körökből összeálló ív (lánc?). A rajzt Juhász Gyula készítette; összefüggése a levélke tartalmával nyilvánvaló.

A „maszkolni és ábrázolni” egyébként maga is ironikus utalás az *Arcok és maszkok* című sorozatra, amelynek első darabja 1918. december 8-án, az utolsó pedig 1919. május 31-én jelent meg a Színházi Újságban. Ez a két dátum egyben kijelöli azt a kezdő s végző időpontot, amely között Juhász Gyula levele keletkezett. Sajnos, ezt az intervallumot biztonsággal nem szűkíthetjük tovább. Csak valószínű, hogy a levél megírására akkor került sor, amikor a sorozatból már jó néhány cikk elkészült.

6. Gulácsy Irén Juhász Gyulához

Juhász Gyula és Pálffyné Gulácsy Irén (1894—1945), számos sikerkönyv írója jó néhány levelet váltott egymással: Ezek, kettő kivételével a 10. kötetbe tartoznak; közülükőtől most eltekintünk. Két levél azonban hiányzik a 9. kötetből, ezeket az alábbiakban adjuk.

Mindkét levél 1922-ből való s Juhász Gyula hamisnak bizonyult halálhírével, ill. a halálhír erdélyi fogadtatásával függ össze. Mindkettő a *Nagyvárad* c. lap fejléces levélpapírján olvasható; Gulácsy Irén kézzel írta őket. Jelzetük: 55 886/2. és 55:886/7.

... Az időrendben első levél szövege ez:

Drága Juhász Gyulánk, mi büszkeségünk és barátunk!

Ugye, megbocsátja lelkendező megszólításomat és egyben elengedi a famózus eset kommentálását, egész a mai, helyzettisztázó értesülésig!? Kevés volna ahhoz ez a lopott pár perc, a tintám, a tollam — még akkor is, ha csonkjáig kopna — hogy leírjam végtelen megdöbbenésemet — mindnyájunkét — a fájdalmat s az arra következő frenetikus örömet. Rövid percek alatt nagyon barátom lett, kedves, csöndes, túlszerény Juhász! De higgye el, a magunkválasztotta, alig tegnapi rokonság olykor fölér sok anyátólvalóval. Szeretettel, forrón nyújtom a kezem és nagyon hosszasan. Hála az Istennek, hogy így volt...! Most már aztán igazolja be a babonát és maradjon a miénk, beszédesebben, közvetlenebbül mint eddig. Magam részéről kívánom, hogy egyszer — sorakerültével — Maga írja meg majd az én nekrológomat.

Íme, halottaiból föltámadtára itt küldöm lapunk néhány még idejekorán visszamarasztott cikkének keféjét. Vasárnapi irodalmi mellékletünket egész terjedelmében a Maga „emlékének” szántuk. A pia frauszokért — ha lennének — bocsásson meg. Csak magát akartuk glorifikálni. Tegye el a hasábokat elrettentésképpen. — És most levelem tulajdonképpeni céljára!!

Utolsó együttlétünkkel, azóta is levél[em]ben, ott tartottunk, hogy idecsáljuk Magát. Izolált, csöndes kis szobája készen várja nálunk, senki nem zavarná, senkit nem zavarva. Néhány baráti pohár, pár szerető, csendes szó: jöjjön! Jöjjön mielőbb, mindannyiunknak van expiálni valónk magával szemben, módot kell nyújtania, hogy leszerethessük magán kiki a saját porcióját.

Vagy írjon legalább, de bizony Isten, és csak az útjára vonatkozólag. Perédy koma elmondta, elmondja azóta a szükségéseket.

Nagyon, nagyon melegen üdvözlöm — igen ölelem is — mert ez alkalommal szabad talán

mindenkori nagy, szerető hive:

Pálffy né

NB. Több ízben közöltünk Magától verseket, amint a főszerk. bejön, megsürgetem a honor. kérdését!

Ms.

Sajnos, a Nagyvárad Juhász Gyula „emlékének” szánt, de kefelevonatban maradt vasárnapi mellékletét nem ismerjük. Érdekes volna tudni, mit írtak a költőről, mik voltak azok a „kegyes csalások”, amellyel a költőt „glorifikálni” akarták. (A Juhász halálhíre nyomán publikált erdélyi nekrológokat, valószínűleg hiányosan, Grezsa Ferenc bibliográfiája regisztrálja. *Juhász Gyula 1883–1937.* Szerk. Paku Imre. Bp. 1962. 625.)

A főszerkesztő, akinél Gulácsy Irén a honoráriumokat akarta sürgetni, Hegedűs Nándor volt, a későbbi neves Ady-kutató.

Gulácsy Irén levelére Juhász Gyula nem válaszolt; nem is írt, nem is üzent. A nagyvárad-i író erre újabb levelet (leveleket?) küldött Szegedre. Levelei egy része lehet hogy elveszett, az október 7-i keltezésű azonban megmaradt. Ennek szövege a következő:

1922 október 7.

Drága, maga ugyan az önfeláldozó baráti közöny mintaképe, és egy kukkot se vall ismételt leveleimre, mindazonáltal had küldjem el még a mellékelt kis cikket, mint

az itt lezajlott meghalasztó akció epilógusát. Válgjon tőle egészségesebbé és szólaljon meg valahára, vagy legalább üzenjen Perédy kolléga által jó kiadósan!
Legmelegebben üdvözlöm,

Pálffyiné

A „legmelegebb üdvözet” dacára, e levél már kevésbé lelkesítő mint a korábbi, s jóval rövidebb is. Így, önmagában olvasva, azt hihetnénk, a kapcsolat meg is szakadt Juhász hallgatása miatt. Ez azonban csalóka látszat, a későbbiekből még több Gulácsy Irén-levél dokumentálja kapcsolatuk létét.

„Perédy kollégáról”, sajnos nem tudunk közelebbit; a szövegből kivehetően újságíró volt.

* * *

A 9. kötetbe kívánczoló levelek száma valószínűleg szaporítható még. Minden valószínűség szerint előkerül még néhány levél, hisz végigolvasva a 9. kötetet, azonnal nyilvánvalóvá válik, hogy több kapcsolat levél-dokumentációja hiányzik belőle. Több levélváltásnak kellett történnie pl. Zalai Béla és Juhász, Kiss József és Juhász, Schöpflin Aladár és Juhász között. Schöpflin Aladár egy levelét (sajnos, csak részlegesen) Tolnai Gábor évtizedekkel ezelőtt már közölte is; az ő cikkéből (*A Vasárnapi Újság és a modern magyar irodalom*. Könyvtári Szemle, 1935. 14. sz. 110—111. l.) tudjuk, hogy — ellentétben a 9. kötet anyagával — Juhász és Schöpflin között valóban folyt levelezés.

De a további pótlások lehetősége már nem kis részben a kutatói szerencse, a vakvéletlen dolga.

IRODALOMTÖRTÉNETI DOLGOZATOK

KIADJA

A SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNETI INTÉZETE

1. *Halász Előd*: Vörösmarty és Toldy. 1956.
2. *Pósa Péter*: Babits Mihály: „Kártyavár”. 1956.
3. *Halász Előd*: Bevezetés a Faust II. részéhez. 1956.
4. *Juhász Gyula* elfelejtett Anna-versei. 1956.
5. *Vág Sándor*: A „La Hongrie Républicaine” és Juhász Gyula. 1956.
6. *Berczik Árpád*: Raimund pályakezdése hazánkban. 1958.
7. *Keserű Bálint*: Adalékok Rimay és a Báthoriak kapcsolatához. 1958.
8. *Kovács Sándor*: Szepsi Csombor Márton prózastílusához. 1958.
9. *Kordé Imre*: Néhány adat Csokonai „Kultúra”-jának keletkezéséhez. 1958.
10. *Kálmán László*: Molnár György, a realista színjátszás előfutára. 1958.
11. *Nacsády József*: A szegedi parasztnovella keletkezése. 1958.
12. *Kiss Lajos*: Simon István költészete. 1958.
13. *Ilia Mihály*: A Holnap születése. 1959.
14. *Péter László*: Juhász Gyula és a „fekete báró”. 1959.
15. *Nacsády József*: Két kirándulás. 1959.
16. *Kovács Sándor Iván*: Az európai humanista hagyomány szerepe Szepsi Csombor Márton írói fejlődésében. Csombor és Bonifacio. 1960.
17. *Kiss Lajos*: A művészi tükrözés kérdéséhez. 1961.
18. *Kiss Lajos*: Mégegyszer a művészi tükrözésről. 1961.
19. *Nacsády József*: Jókai műveinek lengyel alakjai. 1961.
20. *Kiss Lajos*: Modernizmus, formakultúra, korszerűség. 1961.
21. *Kovács Sándor Iván*: Rimay János és Érsek András. 1961.
22. *Biró Ferenc*: Egy XIX. század eleji kódex Csokonainak tulajdonított versei. 1961.
23. *Kordé Imre*: A XVII. századi Szeged és folklorisztikus elemek az Etelkában. 1961.
24. *Nagy Géza*: Adalék Vörösmarty 48-as szerepléséhez. 1961.
25. *Péter László*: Juhász Gyula „újságírói sikere”. 1961.
26. *Ilia Mihály*: A Nyugat és a Holnap. 1961.
27. *Krajkó András*: Juhász Gyula és az első világháború. 1961.
28. *Biró Ferenc*: A Mindenes Gyűjtemény (1789—1792) szerkesztőjének nyelv- és irodalomszemléletéhez. 1962.
29. *Nacsády József*: Jókai „Delejorszag”-áról. 1962.
30. *Juhász Antal*: Thüry Zoltán a Szegedi Naplónál. 1962.
31. *Ilia Mihály*: Juhász Gyula költészetének motívumairól 1908—1911 között. 1962.
32. *Krajkó András*: „Piros pecséttel nyílik a titok.” 1962.
33. *Szabolcsi Gábor*: József Attila expresszionizmusának kérdéséhez. 1962.
34. *Keserű Bálint*: Epiktétosz magyarul — a XVIII. század elején. 1963.
35. *Vörös László*: Az „új hit” motívum tartalma Juhász Gyulánál. 1963.
36. *Kovács Sándor Iván*: A „Fórum” szerepe felszabadulás utáni irodalmunk történetében. 1964.
37. *Krajkó András*: A „keresztény kurzus” művelődéspolitikájáról. 1964.
38. *Csetri Lajos*: A stílus fogalmai és a korstílusok problematikája. 1965.
39. *Ilia Mihály*: Hatvany Lajos folyóirata: az Esztendő. 1965.
40. *Scheiber Sándor—Zsoldos Jenő*: Ady Endre levelei Révész Bélához. 1965.
41. *Tamás Attila*: Vajda János Alfréd regénye c. műve és a magyar romantika néhány problémája. 1965.
42. *Keserű Bálint*: A magyar protestáns-polgári későhumanizmus néhány problémája. 1966.
43. *Kovács Sándor Iván*: Dante neve százötven év magyar irodalmában. 1966.
44. *Ilia Mihály*: Egy vers értelmezésének lehetőségei (Ady Endre: Az ős Kaján.) 1966.
45. *Vörös László*: Illyés Gyula lírájának realizmusa. 1967.
46. *Csikás István*: Ján Smrek Petőfi-fordításairól. 1967.
47. *Nacsády József*: Jókai és népiesség az 1850-es években. 1967.
48. *Kovács S. I.*: Régi magyar írók és prédikátorok kiadatlan levelei. I. 1967.
49. *Keserű Bálint*: Újfalvi Imre és a magyar későreneszánsz. 1968.
50. *Horváth Karoly*: A magyar felvilágosult klasszicista dráma a műfaj kelet-európai fejlődésében. 1968.
51. *Ilia Mihály*: Juhász Gyula Tömörkény-kultusza és Tömörkény-életrajzáinak kiadástörténete. 1968.
52. *Tamás Attila*: József Attila költészetével rokon sajátosságok Radnóti Miklós lírájában. 1968.
53. *Kovács S. I.—Kulcsár P.*: Régi magyar írók és prédikátorok kiadatlan levelei. II. 1968.
54. *Keserű Bálint*: Újfalvi Imre és az európai „későhumanista ellenzék”. 1969.
55. *Csetri Lajos*: Adalékok Döbrentei Erdélyi Múzeumának irodalomszemléletéhez. 1969.
56. *Csikás István*: Ady és Ivan Krasko. 1969.
57. *Krajkó András*: Az ellenforradalmi rendszer irodalompolitikájának kialakulása. 1969.
58. *Tamás Attila*: A „kép” problematikája a költői műalkotásban. 1969.
59. *Kovács S. I.—Kulcsár P.*: Régi magyar írók és prédikátorok kiadatlan levelei. III. 1969.
60. *Jankovics József*: Zilahi János legációsi levele Bethlen Miklóshoz (?) 1692-ből. 1969.
61. *Dankánits Ádám*: Adatok Toroczkai Mátéról. 1969.
62. *Bán Imre*: Ismeretlen adatok Otrokocsi Főris Ferenc életéhez. 1969.
63. *Kulcsár Péter*: Az óbudai egyetem Heltai Gáspár Krónikájában. 1971.
64. *Olász Sándor*: Heltai Gáspár 56. meséje és a Tinódi-Cronica címlapja. 1971.
65. *Szabó T. Attila*: Ifj. Heltai Gáspár élete és helyesírása ismeretéhez. 1971.
66. *Ötvös Péter*: Thoraconymus Mátyás. 1971.
67. *Nussbächer Gernot*: Adatok Gyulafi Lestár utazásaihoz. 1971.
68. *Balázs Mihály*: Ecsedi Báthori István levelei Bocskaihoz. 1971.
69. *Somogyi Dániel*: Rimay János levele Kővárból Perneszy Erzsébethez. 1971.
70. *Keserű Bálint*: Az Újfalvi-per jegyzőkönyve. 1971.
71. *Jakó Zsigmond*: Miskolci Csulyak István peregrinációs albuma. 1971.
72. *Tonk Sándor*: Rozgonyi Sutor (Varga) János. 1971.
73. *Kovács Sándor Iván*: Utelíró utazók — utazási irodalom a XVI—XVII. században. 1971.
74. *Bácskai Antal*: A Zrínyiek erdélyi kapcsolataihoz. (Levelek 1654—1679-ből). 1971.

75. Wittman Tibor: Az Újvilág képe Comenius didaktikai műveiben. 1971.
76. Holl Béla: Tasi Gáspár. (Adalékok XVII. századi fordítási irodalmunk történetéhez). 1971.
77. Czeglé Imre: Amesius korai magyar tanítványai. (Ismeretlen franekeri disputációk 1624—1625-ből). 1971.
78. Németh S. Katalin: Borsáti Ferenc Metamorphosis-a. (A protestáns barokk kérdéséhez). 1971.
79. Szauder József: Tizenhetedik századi magyar utazó Spanyolországban. 1971.
80. Esze Tamás: Kolozsvári könyvek Baranyában. 1971.
81. Tarnóc Márton: Egy kuruckori vers szövegtörténetéhez. (Descriptio fortunae inconstantiae). 1971.
82. Gál István: Erdélyi levelek a British Museum-ban. 1971.
83. Jankovics József: A levélíró Bothlen Miklós arcképehez. (Két kiadatlan levél közlésével). 1971.
84. Csukás István: Adalékok a két világháború közötti magyar—szlovák irodalmi kapcsolatokhoz. (Harcok Petőfi szellemi hagyatéka körül). 1972.
85. Nacsády József: Az irodalmi népiesség és az 1848—49-es forradalom. 1972.
86. Horváth Károly: A felvilágosodás korának irodalmi irányzatai a közép-kelet-európai irodalmakban. 1972.
87. Krajkó András: A Nyugat kritikájának változásai 1919 után. 1972.
88. Illia Mihály: Egy Nyugat-kortárs Erdélyben. (Tompai László költészetéről). 1972.
89. Pósa Péter: Keats esztétikájáról és költészetéről. (Halálának százötvenedik évfordulójára). 1972.
90. Nagy Barna: Tervezet Ecsedi Báthori István műveinek kiadására. 1972.
91. Kovács S. I.—Kulcsár P.: Szepsi Csombor Márton ismeretlen értékei. 1972.
92. Jankovics József: A Pápai Páriz család angol kapcsolatainak történetéhez I. (Ifjú Pápai Páriz Ferenc londoni levelei). 1972.
93. Vörös László: Az esztétikai valóságfogalom néhány vitás kérdése. 1973.
94. Csetri Lajos: Egy Csokonai-vers keletkezéstörténetéhez. (A reményhez). 1973.
95. Horváth István: Balassi poétikája. (Kérdések). 1973.
96. Olasz Sándor: A kálvini művészetfelfogásról és magyarországi kisugárzásáról. 1973.
97. Balázs Mihály: Andrzej Frycz-Modrzewski. (Halálának negy századik évfordulójára). 1973.
98. Németh S. Katalin: A Pécsi disputa szövegeiről. 1973.
99. Benda Kálmán: Filiczki János levele 1605-ből. 1973.
100. Somi Éva: Az újstoicizmus (Lipsius) hatásának nyomain Borsos Tamás naplójában. 1973.
101. Merényi Varga László: Thordai János Epiktetosz-fordításának stíluskérdéséhez. 1973.
102. Zentai Mária: Rimay-hatás Thordai János zsoltairaiban. 1973.
103. Varga Imre: Egy bújdosó énekünk történetéhez. 1973.
104. Jankovics József: Ismeretlen panaszének a kuruckorból. 1973.
105. Agárdi Péter: Adalék a Zrínyi- és Gyöngyösi-hagyomány párhuzamos történetéhez. (Kónyi János: Magyar hadi román, 1779). 1973.
106. Ladányi Sándor: Aranka György levelei Ráday Gedeonhoz. (1789—1791). 1973.
107. Csukás István: Vajansky műveinek magyar világa. 1976.
108. Vörös László: A tükrözés kategóriája Marx filozófiájában. 1976.
109. Sipka Sándor: Beöthy Zsolt irodalomtörténeti tankönyve a középiskolai oktatásban. 1976.
110. Baranyai Zsolt: Naturalista szemlélet és szecessziós kompozíció. (Egy Bródy-novella elemzése). 1976.
111. Szigeti Lajos: A „felnoottság” vállalása József Attila költészetében. (József Attila Kosztolányi-bírálatának lírai fedezete). 1976.
112. Scheiber S.—Zsoldos J.—Katona F. Z.: Mikszáth Kálmán levelezéseiből. 1976.
113. Csukás István: Ady nemzetiség-szemlélete. 1977.
114. Nacsády József: Ady és az Arany-hagyomány. 1977.
115. Krajkó András: Harckor Ady irodalmi örökségéért. 1977.
116. Illia Mihály: Egy Ady-motívum tanulságai. 1977.
117. Szigeti Lajos: Egy Ady-vers értelmezéséhez. (Köcsi-út az éjszakában). 1977.
118. Papp István: Az Edgar Poe-i életérzés Ady költészetében. 1977.
119. Vörös László: Ady és Csinszka. (Gondolatok Robotos Imre könyvéről). 1977.
120. Baranyai Zsolt: Adalékok Ady és Csáth Géza kapcsolatához. 1977.
121. Nacsády József: A „hallgató” Arany és az „Őszikék”. 1978.
122. Csukás István: Vajda János és a nemzeti kérdés. 1978.
123. Papp István: Az Edgar Poe-i életérzés Ady költészetében II. (Motívumvizsgálat) 1978.
124. Krajkó András: A magyar fa sorsa 1927-ben. (Vitéz Makkai Sándor Ady-könyvéről). 1978.
125. Illia Mihály: Juhász Gyula kiadatlan főljegyzései Adyról. 1978.
126. Baranyai Zsolt: Krúdy Gyula: Boldogult úrfikoromban. 1978.
127. Vörös László: A Babits-líra egyik kulcsmotívumáról. 1978.
128. Szigeti Lajos: A „Szabad-ötletek jegyzéke” és a kései versek; (József Attila költészetének néhány motívumához). 1978.
129. Csukás István: A nemzeti kérdés Kemény, Jósika, Madách és Eötvös műveiben. 1981.
130. Nacsády József: Móra Ferenc és a szegedi novellista hagyományok. 1981.
131. Kiss Lajos: Németh László, a gondolkodó. 1981.
132. Szigeti Lajos: Az „édes mostoha”. József Attila anyavereiseihez. 1981.
133. Horváth Béla: Népszokások József Attila költészetében. 1981.
134. Lengyel András: Juhász Gyula kiadatlan levelezéséből. 1981.